

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA.410.002.02.2018
P/18/067

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach
ul. Powstańców 29, 40-039 Katowice
T +48 32 784 42 00, F +48 32 784 42 30
lka@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/18/067 – Zabezpieczenie i zagospodarowanie zwałowisk pogórnich ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	1. Beata Olejnik, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/90/2018 z dnia 19 marca 2018 r. 2. Anna Rudnik, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LA/109/2018 z dnia 4 kwietnia 2018 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2;)
Jednostka kontrolowana	Urząd Miejski w Bytomiu ul. Parkowa 2, 41-902 Bytom ²
Kierownik jednostki kontrolowanej	Damian Bartyła, Prezydent Miasta Bytomia ³ (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Prezydent w okresie objętym kontrolą⁴ podejmował działania nadzorcze nad sposobem gospodarowania odpadami z wydobycia węgla kamiennego i zapewnieniem bezpieczeństwa zwałowisk pogórnich, jednak działania te nie były w pełni rzetelne, gdyż nie korzystał on w latach 2015 - 2016 z przyznanych mu narzędzi nadzoru jakimi jest kontrola zgodności rekultywacji i zagospodarowania gruntów z wydanymi decyzjami, o której mowa w art. 26 ust. 1 i art. 27 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*⁵. Skutkiem powyższego był fakt, iż Prezydent nie posiadał rzetelnej wiedzy w zakresie sposobu wykonywania wydanych przez siebie decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów z wykorzystaniem m.in. odpadów wydobywczych.

W przypadku kontroli przeprowadzanych w 2017 r. na terenach górniczych Prezydent nie poinformował Okręgowego Urzędu Górniczego w Gliwicach o zamiarze przeprowadzenia kontroli wykonania obowiązku rekultywacji w terminie co najmniej trzech dni przed zamierzoną kontrolą, do czego był zobowiązany art. 27 ust. 4 lit a ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*.

Prezydent, w wydanej decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania obszarów zdegradowanych w wyniku prowadzonej działalności wydobywczej, nie określił stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów, czym naruszone zostały wymogi wynikające z art. 22 ust. 1 pkt 1 ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Wprawdzie kierunek rekultywacji gruntów ustalony w tej decyzji był zgodny z kierunkiem zagospodarowania tych terenów, określonym w dokumentacji

¹ Kontrolą objęto lata 2015 – 2018 (do dnia kontroli NIK) oraz działania wcześniejsze, jeżeli miały wpływ na kontrolowaną działalność.

² W dalszej części *Urząd*.

³ Wybrany na stanowisko w wyborach, które odbyły się dnia 16 listopada 2014 r. W dalszej części *Prezydent*.

⁴ Lata 2015-2018 (do dnia kontroli NIK).

⁵ Dz.U. z 2017 r., poz. 1161, zwanej dalej ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

planistycznej gminy to jednak nie wynikał on z opinii niezależnych rzeczoznawców, o których mowa w art. 28 ust. 5 ww. ustawy.

Objęte szczegółowym badaniem NIK działania Urzędu związane z likwidacją zagrożenia wynikającego z zapożarowania hałdy zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu były niewystarczające. Zdaniem NIK, ani - wskazywany jako przyczyna tego stanu - brak tytułów prawnych do działek, na których znajdowała się hałda, ani brak dedykowanych środków finansowych w budżecie Miasta na likwidację płonącej hałdy, nie może usprawiedliwić zaniechań w podejmowaniu przez Gminę w ramach ustawowych zadań własnych skutecznych działań w celu ochrony środowiska.

Równocześnie NIK ocenia, że Prezydent w sposób właściwy realizował zadania dotyczące kształtowania polityki przestrzennej mające na celu przywracanie terenów zdegradowanych do obrotu społeczno-gospodarczego.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Nadzór nad sposobem i bezpieczeństwem gospodarowania odpadami wydobywczymi

Opis stanu
faktycznego

1.1. W latach 2015-2018 (do dnia kontroli NIK) Prezydent, jako organ właściwy w sprawach odpadów wydobywczych w przypadkach określonych w art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. *o odpadach wydobywczych*⁶, nie wydawał decyzji zatwierdzających programy gospodarowania odpadami z wydobycia węgla kamiennego. Z uwagi na ilość wytwarzanych odpadów wydobywczych na terenie Bytomia⁷, organem właściwym w tych sprawach był Marszałek Województwa Śląskiego.

(dowód: akta kontroli str. 68)

1.2. W latach 2015-2017 na podstawie art. 20 i art. 22 ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, Prezydent wydał 13 decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów o łącznej powierzchni ok. 65,22 ha z zastosowaniem odpadów z wydobycia węgla kamiennego, z czego osiem w 2015 r., trzy w 2016 r. i dwie w 2017 r. (w 2018 r. do dnia 28 marca Prezydent nie wydał żadnej decyzji w ww. przedmiocie). Adresatami decyzji byli: Węgłokoks Kraj Sp. z o.o. Oddział KWK „Bobrek” – cztery decyzje⁸, Węgłokoks Kraj Sp. z o.o. Oddział KWK „Piekary” – trzy decyzje⁹, Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A.¹⁰ – jedna decyzja¹¹, Drogopol Invest Plus Sp. z o.o. – dwie decyzje¹², SRK – dwie decyzje¹³ oraz Gmina Bytom –

⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 1848, ze zm., w dalszej części *ustawa o odpadach wydobywczych*.

⁷ KWK „Bobrek - Piekary”, ZG „Eko _Plus” Sp. z o.o.

⁸ Z czego: trzy decyzje wydane w dniu 21 lipca 2015 r. w sprawie przeniesienia decyzji wydanych: 8 lipca 2011 r. nr ZES.6124.9.2011; 23 lipca 2012 r. nr ZES.6124.9.2011 oraz w dniu 26 listopada 2012 r. nr ZES.6124.9.2011 i jedna decyzja dotycząca kierunku oraz ustalenia terminu rekultywacji Niecki poeksploatacyjnej nr 3A w Bytomiu.

⁹ Z czego: dwie decyzje wydane 23 lipca 2015 r. w sprawie przeniesienia decyzji wydanych: 27 stycznia 1994 r. nr AGR.6014/1/94 zobowiązującej KWK „Rozbark” do wykonania rekultywacji i zagospodarowania terenu tzw. „Trójkąt Bytomski”; 20 listopada 2003 r. nr AGR.6014/1/94/03, zobowiązująca zakład górniczy „Bytom II” do rekultywacji i zagospodarowania terenu położonego w Bytomiu – Rozbarku tzw. „Trójkąt Bytomski” oraz jedna decyzja wydana w dniu 2 października 2015 r. uznająca rekultywację za zakończoną.

¹⁰ W dalszej części SRK.

¹¹ Wydana w dniu 21 lipca 2015 r. nr ZES.6124.1.2013, akceptująca proponowany kierunek rekultywacji oraz określająca termin zakończenia rekultywacji.

¹² Z czego: jedna wydana w dniu 8 czerwca 2016 r. nr ZEC.6124.13.2016 w sprawie odmowy przeniesienia praw i obowiązków wynikających z decyzji nr: ZES.6124.9.2011 z dnia 8 lipca 2011 r. (przeniesionej na rzecz Węgłokoks Kraj Sp. z o.o. KWK „Bobrek” decyzją nr ZES.6124.9.2011 w dniu 21 lipca 2015 r.), ZES.6124.9.2011 z dnia 23 lipca 2012 r. (zmieniającej decyzję nr ZES.6124.9.2011 z dnia 8 lipca 2011 r. i przeniesionej na rzecz Węgłokoks Kraj Sp. z o.o. KWK „Bobrek” w dniu 21 lipca 2015 r. decyzją nr ZES.6124.9.2011) i ZES.6124.9.2011 z dnia 26 listopada 2012 r. (przeniesionej na rzecz Węgłokoks Kraj Sp. z o.o. KWK „Bobrek”) i jedna decyzja z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie odmowy ustalenia kierunku rekultywacji dla terenów niecki poeksploatacyjnej w rejonie ul. Węglowej, Topolowej i terenem w obrębie niecki poeksploatacyjnej 3A w Bytomiu.

jedna decyzja¹⁴. Ww. decyzje w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów dotyczyły następujących terenów: niecki poeksploatacyjnej przy ul. Celnej w Bytomiu o pow. 3,6976 ha; niecki poeksploatacyjnej nr 3A w Bytomiu o pow. 28,8562 ha; terenu po działalności górniczej tzw. „Trójkąt Bytomski” o powierzchni 8,7194 ha; niecki poeksploatacyjnej przy ul. Celnej w Bytomiu o pow. 3,6976 ha; zdegradowanych terenów leśnych – Pole F-1 w Bytomiu o pow. ok.15,5 ha oraz hałdy odpadów wydobywczych zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu o pow. 2,75 ha.

Przedmiotem ww. decyzji było:

- przeniesienie praw i obowiązków na następców prawnych dotychczasowych stron w przypadku dziewięciu decyzji¹⁵;
- odmowa przeniesienia praw i obowiązków wynikających z wcześniej wydanych decyzji rekultywacyjnych – dwie decyzje¹⁶;
- uznanie przez Prezydenta rekultywacji za zakończoną na obszarze o powierzchni ok. 8,72 ha położonym w tzw. „Trójkacie Bytomskim” - jedna decyzja¹⁷;
- likwidacja zapożarowania hałdy odpadów wydobywczych – jedna decyzja¹⁸.
(dowód: akta kontroli str. 33-65; 585-586; 590; 598; 626; 654; 685; 688; 827-829; 859-921)

1.3. Adresatami 10 z 13 wydanych w okresie kontrolowanym przez Prezydenta decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów były podmioty zobowiązane postanowieniami art. 20 ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych* do przeprowadzenia rekultywacji na własny koszt w związku z wstąpieniem w prawa właścicielskie po zlikwidowanych lub przejętych w wyniku przekształceń własnościowych zakładach górniczych.

Stroną pozostałych trzech decyzji był przedsiębiorca, dla którego Prezydent w okresie kontroli wydał dwie decyzje odmawiając przeniesienia¹⁹ na niego praw i obowiązków wynikających z decyzji²⁰ wydanych w latach 2011 – 2012, a następnie przeniesionych w 2015 r. na rzecz Spółki Węglkoks Kraj Sp. z o.o. w sprawach zatwierdzenia kierunków rekultywacyjnych i projektów technicznych rekultywacji, oraz odmówił²¹ ustalenia kierunku rekultywacji proponowanego przez tego przedsiębiorcę dla obszarów w rejonie ulic Węglowej, Topolowej i terenem będącym w rekultywacji w obrębie niecki poeksploatacyjnej 3A w Bytomiu. Powodem wydania decyzji odmownych był brak przesłanek do wstąpienia przez wnioskującą spółkę w obowiązki podmiotu zobowiązanego do przeprowadzenia rekultywacji terenów.

¹³ Z czego: jedna wydana w dniu 7 czerwca 2016 r. nr ZEC.6124.14.2016 w sprawie przeniesienia na w/w praw i obowiązków wynikających z decyzji rekultywacyjnej nr V-7013a/44/89/90 z dnia 21 lutego 1990 r. (zmienionej kolejno decyzjami: nr AGG.6064/3172/5/06 z dnia 25 maja 2006 r. i nr ZES.6124.17.2012 z dnia 14 września 2012 r.) oraz jedna decyzja wydana w dniu 3 października 2017 r. nr ZSE.6124.4.2017 zmieniająca postanowienia decyzji z dnia 14 września 2012 r. nr ZES.61.24.17.2012 w zakresie terminu zakończenia rekultywacji, określenia kierunku rekultywacji, zobowiązania ww. adresata decyzji do opracowania dokumentacji planowanej rekultywacji.

¹⁴ Wydana w dniu 29 listopada 2017 r. nr ZSE.6124.10.2017 w sprawie zobowiązania gminy Bytom do wykonania rekultywacji – likwidacji zapożarowania hałdy odpadów pogómiczych zlokalizowanych przy ul. Magdaleny w Bytomiu, z terminem zakończenia prac do dnia 31 grudnia 2021 r.

¹⁵ Z czego: trzy decyzje wydane w dniu 21 lipca 2015 r. o numerze ZES.6124.9.2011, dwie decyzje z dnia 23 lipca 2015 r. o numerze ZEC.6124.2.2015, jedna decyzja wydana w dniu 7 czerwca 2016 r. nr ZEC.6124.14.2016 r. oraz decyzje z dnia 21 lipca 2015 r. nr ZES.6124.1.2013, z dnia 21 lipca 2015 r. nr ZES.6124.1.2013, z dnia 3 października 2017 r. nr ZSE.6124.4.2017

¹⁶ Z dnia 8 czerwca 2016 r. nr ZEC.6124.13.2016 i z dnia 29 czerwca 2016 r. nr ZEC.6124.15.2016.

¹⁷ Z dnia 2 października 2015 r. nr ZEC.6124.2.2015.

¹⁸ z dnia 29 listopada 2017 r. nr ZSE.6124.10.2017.

¹⁹ Decyzja nr ZEC.6124.13.2016 z dnia 8 czerwca 2016 r.

²⁰ Nr: ZES.6124.9.2011 z dnia 8 lipca 2011 r., ZES.6124.9.2011 z dnia 23 lipca 2012 r., ZES.6124.9.2011 z dnia 26 listopada 2012 r.

²¹ Decyzja nr ZEC.6124.15.2016 z dnia 29 czerwca 2016 r.

Drugim podmiotem, będącym stroną jednej z ww. trzech decyzji²² w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów, była Gmina Bytom, którą Prezydent zobowiązał do wykonania rekultywacji polegającej na likwidacji zapożarowania hałdy odpadów wydobywczych, zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu. Gmina występując do NFOŚiGW o dofinansowanie ww. zadania, nie była właścicielem dwóch²³ z 20 działek, na których znajdowało się zapożarowane zwałowisko, w sytuacji, gdy jednym z warunków koniecznych do otrzymania dofinansowania²⁴, było posiadanie pełni praw do gruntów znajdujących się pod zwałowiskiem. Od 2016 r. Gmina starała się o uregulowanie stanu prawnego terenów znajdujących się pod zwałowiskiem prowadząc rozmowy zarówno z KW S.A., jak i jej prawnym następcą – SRK, jednak z przyczyn nieleżących po stronie Urzędu, procedura ta do dnia kontroli NIK (16 maja 2018 r.) nie została zakończona.

(dowód: akta kontroli str. 33-65; 677-688; 733-780; 809-826)

Władnymi do podjęcia stosownych decyzji o przekazaniu na rzecz miasta praw do ww. gruntów były w latach 2016 – 2018 kolejno: Kompania Węglowa S.A, oraz jej następca prawny SRK S.A. Ostatnia z ww. spółek, pomimo pisemnie złożonych deklaracji i przygotowanych projektów umów przekazania spornych gruntów przez poprzedników, z dniem wejścia w prawa i obowiązki likwidowanego przedsiębiorcy, odmówiła kontynuowania procedury ich przekazania i w dniu 20 października 2017 r. pismem nr 29/D/DT/TON/AK/44/046/2017 poinformowała Urząd, że „(...) ustalenia negocjacji (...) zaakceptowane uchwałą Zarządu Kompanii Węglowej S.A. tracą ważność (...)” jednocześnie, występując z propozycją zawarcia umowy w przedmiotowej sprawie na zasadach obowiązujących w SRK S.A.

Kolejnym krokiem zmierzającym do zakończenia procedury przekazania spornych działek²⁵, było złożenie przez SRK S.A. w dniu 19 kwietnia 2018 r.²⁶ „deklaracji” przekazania nieodpłatnie na rzecz Prezydenta praw do spornych działek. Należy jednak zauważyć, że deklaracje te zostały złożone w sytuacji, gdy w tym samym czasie toczyło się postępowanie odwoławcze, wszczęte przez SRK S.A. od decyzji Wojewody Śląskiego²⁷ z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie stwierdzenia nabycia przez Miasto nieodpłatnie praw do działki nr 306/73 na podstawie przepisów o samorządzie gminnym. Ze złożonych przez Prezesa SRK. S.A. wyjaśnień wynika, że pismo o wycofanie wniosku w sprawie postępowania odwoławczego SRK S.A. skierowano do Ministra Inwestycji i Rozwoju w dniu 23 maja 2018 r. (w trakcie kontroli NIK).

(dowód: akta kontroli str. 859-921; 960-1013)

Oględziny ww. hałdy wykazały, że w częściach bezpośrednio przylegających do biegnącego kolektora ściekowego widoczne są miejsca aktywne termicznie co ma negatywny wpływ na środowisko naturalne oraz na przebiegający w jej granicach wykonany z PCV kolektor ściekowy, gdyż zarejestrowane temperatury wewnątrz zwałowiska sięgają ok. 300°C. Zarówno Państwowa Straż Pożarna, jak i właściciel kolektora ściekowego - Bytomskie Przedsiębiorstwo Komunalne²⁸ podejmowały w okresie kontrolowanym wyłącznie doraźne działania w celu ograniczenia ryzyka rozszerzania się zjawiska zapożarowania oraz zniszczenia kolektora jak i rozszerzania się zjawiska zapożarowania.

(dowód: akta kontroli str. 33-65; 677-688; 733-780; 809-826)

²² Decyzja nr ZSE.6124.10.2017 z dnia 29 listopada 2017 r.

²³ Działki nr: 306/73 i 69.

²⁴ Program NFOŚiGW 2.3.2 „Geologia i Górnictwo; Część 2) Zmniejszenie uciążliwości wynikających z wydobycia kopalini.

²⁵ Nr 69 i 306/73.

²⁶ Pisma nr: SRK/NM/235-179/18/OK i SRK/NM/235-181/18/OK

²⁷ Nr NWIV.752.164.2014

²⁸ W dalszej części BPK.

1.4. Na podstawie analizy dokumentacji dwóch²⁹ z ww. 13 decyzji rekultywacyjnych, wydanych przez Prezydenta w okresie objętym kontrolą stwierdzono, że jedna decyzja³⁰ nie spełniała części wymogów, określonych art. 22 ust. 1 ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Prezydent prowadząc postępowanie administracyjne w powyższej sprawie nie określił stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów, o którym mowa w art. 22 ust. 1 pkt 1 ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*.

(dowód: akta kontroli str. 45-46; 63-65)

1.5. Prezydent realizował³¹ obowiązek określony w art. 22 ust. 2 ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, dotyczący zasięgnięcia opinii: dyrektora właściwego terenowo okręgowego urzędu górniczego - w odniesieniu do działalności górniczej; dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych lub dyrektora parku narodowego - w odniesieniu do gruntów o projektowanym leśnym kierunku rekultywacji oraz opinii wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku decyzji Nr ZES.6124.1.2013 z dnia 21 lipca 2017 r. wydanej dla SRK O/KWK Centrum, wymagana ww. przepisem opinia została wydana 25 listopada 2009 r.³² na rzecz poprzednika prawnego, którym była Kompania Węglowa S.A.

Ww. podmiot wywiązywał się z nałożonego na niego obowiązku wynikającego z art. 22 ust. 3 ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, tj. przekazywania do 28 lutego każdego roku Prezydentowi zawiadomienia o powstałych zmianach w zakresie gruntów podlegających rekultywacji.

W przypadku drugiej z badanych decyzji nr ZSE.6124.10.2017 z dnia 29 listopada 2017 r., stwierdzono, że odstąpiono od zwrócenia się do właściwego terenowo dyrektora OUG o wydanie opinii w sprawie proponowanego kierunku rekultywacji, gdyż, jak zapisano w uzasadnieniu, z analizy „Projektu likwidacji zapożarowania hałdy (...) wraz z kosztorysem” wynikało, iż teren ww. opracowania to nieczynne zrekultywowane zwałowisko, a utrata wartości użytkowej gruntów nie była następstwem działalności górniczej.

(dowód: akta kontroli str. 45-46; 63-65; 108-116, 300-301)

1.6. Obowiązek kontroli stosowania ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* w stosunku do terenów rekultywowanych nałożony na Prezydenta art. 26 i art. 27 ww. ustawy, realizowano w Urzędzie wyłącznie w roku 2017, pomimo, iż przepis nakazuje, by kontrola zgodności wykonywanych zabiegów z dokumentacją rekultywacji gruntów odbywała się nie rzadziej niż raz w roku. W 2017 r. kontrole przeprowadzono w dniach 6 – 8 listopada na 11 rekultywowanych terenach.

Cztery³³, z 11 skontrolowanych w 2017 r. terenów zwałowisk były zlokalizowane w zasięgu obszarów górniczych. Urząd, pomimo obowiązku wynikającego z art. 27

²⁹ Badaniem objęto decyzje: Nr: ZES.6124.1.2013 z dnia 21 lipca 2015 r. w sprawie ustalenia kierunku rekultywacji niecki poeksploatacyjnej 3A oraz ustalenia terminu zakończenia rekultywacji oraz Nr ZSE.6124.10.2017 z dnia 29 listopada 2017 r. ustalającej kierunek rekultywacji w związku z likwidacją zapożarowania hałdy odpadów pogórnicych zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu oraz określającej termin zakończenia rekultywacji. Doboru próby dokonano w sposób celowy biorąc pod uwagę oddziaływanie składowiska na środowisko naturalne.

³⁰ Nr ZSE.6124.10.2017 z dnia 29 listopada 2017 r. ustalającej kierunek rekultywacji w związku z likwidacją zapożarowania hałdy odpadów pogórnicych zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu.

³¹ Sprawdzono w oparciu o dwie decyzje wydane w okresie objętym kontrolą.

³² W piśmie L.dz. GLI/526/0076/09/09343/Sk.

³³ 1) Niecka poeksploatacyjna przy ul. Celnej w Bytomiu (obszar górniczy „Bytom III” – rekultywacja prowadzona przez Węgłokoks Kraj Sp. z o.o.); 2) Niecka bezodpływowa „Zachodnia” (obszar górniczy „Bytom III” – rekultywacja prowadzona przez SRK S.A. z siedzibą w Bytomiu); 3) Niecka bezodpływowa „Karb II” (obszar górniczy „Bytom III” i „Bytom VII”) – rekultywacja prowadzona przez SRK S.A. z siedzibą w Bytomiu; 4) Teren bezodpływowy byłej KWK „Miechowice” przy ul. Racjonalizatorów (obszar górniczy „Bobrek-Miechowice 1”) – rekultywacja prowadzona przez SRK S.A. z siedzibą w Bytomiu.

ust 4 lit. a ww. ustawy, nie poinformował właściwego OUG o kontrolach podejmowanych w 2017 r. przed ich rozpoczęciem.

(dowód: akta kontroli str. 75-97;463-464)

1.7. W latach 2015 - 2018 (do dnia 27 marca) Prezydent wydał na podstawie art. 41 i art. 43 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach³⁴ 49 zezwoleń na zbieranie i przetwarzanie odpadów, z tego 25³⁵ zezwoleń na przetwarzanie i 24³⁶ na zbieranie odpadów. Badając pięć³⁷ z 49 ww. zezwoleń (tj. 10,2%) stwierdzono, że spełniają one wymogi formalne, określone w art. 43 ust. 1 i 2 ustawy o odpadach i zawierają niezbędne dane wymagane ww. przepisem. Trzy³⁸ z ww. pięciu badanych decyzji zezwalały ich adresatom na zbieranie oraz przetwarzanie odpadów z wydobywania kopaliny innych niż ruda metali oraz odpadów powstających przy płukaniu i oczyszczaniu kopaliny (tzw. odpadów przeróbczych w formie stałej lub szlamu, pozostających po przeróbce kopaliny)³⁹. Dwie pozostałe decyzje nie dotyczyły gospodarowania odpadami z wydobycia węgla.

(dowód: akta kontroli str. 69; 133-185)

1.8. W latach 2015 - 2018 do Urzędu nie wpływały skargi⁴⁰ dotyczące gospodarowania odpadami wydobywczymi pochodzącymi z wydobycia węgla kamiennego.

W badanym okresie Prezydent, korzystając z uprawnień wynikających z art. 379 ustawy z dnia 27 kwietnia 2011 r. Prawo ochrony środowiska⁴¹ przeprowadził w dniach 1 października 2015 r. oraz 9 sierpnia 2017 r. dwie kontrole przestrzegania i stosowania przepisów ww. ustawy na terenach objętych decyzjami zezwalającymi na przetwarzanie odpadów w zakresie ich odzysku poza instalacjami i urządzeniami, w procesie polegającym na wypełnianiu odpadami wydobywczymi terenów niekorzystnie przekształconych oraz rekultywacyjnymi wydanymi przez odpowiednio: Marszałka Województwa⁴² oraz Prezydenta Miasta Bytomia⁴³. Czynności kontrolne podjęto w następstwie otrzymanych informacji o nielegalnym deponowaniu na terenach objętych decyzjami rekultywacyjnymi odpadów komunalnych. Z przeprowadzonych czynności kontrolnych sporządzono protokoły oraz wykonano dokumentację zdjęciową.

W terminie 7 dni od stwierdzenia działań niezgodnych z decyzją wydaną przez Marszałka Województwa, Urząd powiadomił⁴⁴ Dyrektora Wydziału Ochrony

³⁴ Dz. U. z 2018 r. poz. 992. W da Sp. z o.o. W dalszej części *Ustawa o odpadach*.

³⁵ Z czego: w 2015 r. 21, w 2016 r. dwa i w 2017 r. dwa zezwolenia.

³⁶ Z czego: w 2015 r. 13, w 2016 r. – siedem i w 2017 r. sześć zezwoleń.

³⁷ Wybranych w sposób celowy przez kontrolera. Analizą objęto dwie decyzje wydane na prowadzenie działalności w zakresie zbierania odpadów (ZEO.6233.48.2015 z dnia 30 października 2015 r., ZEO.6233.50.2015 z dnia 2 października 2015 r.) i trzy decyzje wydane na prowadzenie działalności w zakresie przetwarzania odpadów (ZEO.6233.16.2015 z dnia 6 marca 2015 r., ZEO.6233.22.2015 z dnia 26 marca 2015 r. i ZEO.6233.62.2015 z dnia 2 lutego 2016 r.).

³⁸ Decyzje nr: ZEO.6233.50.2015 z dnia 2 października 2015 r., ZEO.6233.22.2015 z dnia 26 marca 2016 r. i ZEO.6233.62.2015 z dnia 2 lutego 2016 r.

³⁹ Kody odpadów nadane rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów [Dz. U. z 2014 r., poz. 1923] - 01 01 02, 01 04 12.

⁴⁰ W rozumieniu art. 222 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego. Tj. Dz. U. z 2017 r., poz. 1257.

⁴¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 519, ze zm. W dalszej części *Prawo ochrony środowiska*.

⁴² Decyzja Nr 2504/OS/2013 z dnia 27 listopada 2013 r. udzielająca firmie „DROGOPOL INVEST” Spółka z o.o. w Katowicach zezwolenia na przetwarzanie odpadów w zakresie odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami w procesie odzysku R5 polegającym na wypełnianiu odpadami innymi niż niebezpieczne (01 04 12) terenów niekorzystnie przekształconych realizowanym na terenie 16 działek o łącznej powierzchni 3,7 ha zlokalizowanych w Bytomiu przy ul. Celnej.

⁴³ Decyzja Nr ZEC.6124.14.2016 z dnia 7 czerwca 2016 r. przenosząca na SRK z siedzibą w Bytomiu przy ul. Strzelców Bytomskich 207 decyzje Prezydenta Miasta Bytomia z dnia 21 lutego 1990 r. znak V-7013a/44/89/90 w sprawie zatwierdzenia projektu technicznego rekultywacji i zagospodarowania zdegradowanych terenów leśnych – Pole F1, położonych w Bytomiu Miechowicach, zmienioną decyzją Prezydenta Miasta Bytomia z dnia 25 maja 2006 r. znak AGG.6064/3172/5/06, oraz zmianę decyzji Prezydenta Miasta Bytomia z dnia 14 września 2012 r. znak ZES.6124.17.2012 w sprawie zatwierdzenia terminu zakończenia rekultywacji terenu Pola F1 (działka nr 965/23 o powierzchni 17,5 ha) na dzień 31 grudnia 2017 r.

⁴⁴ Zawiadomienia o przypadkach deponowania odpadów komunalnych na terenach przeznaczonych do rekultywacji z wykorzystaniem odpadów wydobywczych przekazywano każdorazowo po ujawnieniu procederu przez Straż Miejską w dniach: 7 października 2015 r., 30 listopada 2015 r., 13 stycznia 2016 r., 19 lutego 2016 r., 3 marca 2016 r., 15 kwietnia 2016 r.,

Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, jako organ, który udzielił zezwolenia na wykonanie prac rekultywacyjnych, o stwierdzonych nieprawidłowościach, w celu podjęcia działań zgodnie z jego kompetencjami.

W terminie trzech miesięcy od daty ujawnienia przez Urząd nielegalnego składowania odpadów komunalnych na działce objętej decyzją rekultywacyjną wydaną przez Prezydenta Miasta Bytomia, wydano decyzję⁴⁵ nakazującą SRK usunięcie z terenów pola F1 zdeponowanych nielegalnie odpadów komunalnych. Od powyższej decyzji SRK odwołała się do Samorządowego Kolegium Odwoławczego⁴⁶ pismem z dnia 27 listopada 2017 r., które decyzją z dnia 9 maja 2018 r. uchyliło w całości zaskarżoną decyzję i przekazało sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji. Sprawa jest nadal w toku.

(dowód: akta kontroli str.12; 187-299)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W ramach prowadzonego postępowania administracyjnego dotyczącego wydania decyzji w sprawach rekultywacji i zagospodarowania gruntów zaporowanego zwału przy ul. Magdaleny w Bytomiu nie określono stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów przeznaczonych do rekultywacji, w sposób wskazany art. 28 ust. 5 ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*, tj. na podstawie dwóch odrębnych opinii rzeczoznawców. Przyczynę braku opinii rzeczoznawców Naczelnik wyjaśnił tym, że wydanie powyższej decyzji było następstwem wymagań formalnych postawionych Miastu przez NFOŚiGW, które, by aplikować o środki na sfinansowanie jej ugaszenia miała obowiązek wydania decyzji rekultywacyjnej dla tego terenu.

(dowód: akta kontroli str. 45-46; 63-65; 300-301;303-304)

Zdaniem NIK, okoliczność podniesiona w wyjaśnieniu nie zwalnia z obowiązku ustalenia stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej tych gruntów w sposób określony w obowiązujących przepisach.

Zgodnie z art. 22 ust. 1 *ustawy o ochronie gruntów*, obowiązek rekultywacji i zagospodarowania gruntów ustalany jest w formie decyzji administracyjnych, które określają: stopień ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów, ustalony na podstawie dwóch odrębnych opinii rzeczoznawców, osobę obowiązującą do rekultywacji gruntów, kierunek i termin wykonania rekultywacji gruntów, uznanie rekultywacji za zakończoną. Rekultywacja terenu zdegradowanego działalnością górnictwem polega na przywróceniu jego wartości użytkowej. Od ustalonego stopnia i zakresu ograniczenia lub utraty tej wartości powinien zależeć m.in. ustalony w decyzji w sprawach rekultywacji i zagospodarowania gruntów kierunek i zakres rekultywacji.

2. Prezydent nie realizował w latach 2015 - 2016 obowiązku wynikającego z art. 27 *ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, polegającego na kontroli wykonania obowiązków rekultywacji gruntów, którą, w myśl ust. 3 wyżej cytowanego artykułu Prezydent winien przeprowadzać nie rzadziej niż raz do roku.

Prezydent w wyjaśnieniach jako przyczynę nieprowadzenia przedmiotowych kontroli wskazał braki kadrowe w referacie odpowiedzialnym za realizację tych zadań.

(dowód: akta kontroli str. 384-385)

⁴⁵ ZSO.6236.1.2017 z dnia 13 listopada 2017 r.

⁴⁶ W dalszej części SKO.

NIK odnosząc się do wyjaśnień Prezydenta wskazuje, że wydawanie decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów, zgodnie z art. 5 ww. ustawy jest zadaniem powierzonym z zakresu administracji rządowej, a kontrola ich wykonania jest elementem nadzoru nad sposobem korzystania z powierzchni ziemi. Prezydent jest zatem zobowiązany do zapewnienia odpowiednich zasobów dla realizacji powierzonych zadań.

3. Prezydent - w przypadku przeprowadzonych w 2017 r. czterech kontroli obszarów rekultywowanych zlokalizowanych na obszarach górniczych - nie poinformował właściwego terenowo OUG o zamiarze kontroli wykonania obowiązku rekultywacji, czym naruszył art. 27 ust 4 lit a ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*.

Kierownik Referatu Ochrony Środowiska i Energetyki w Wydziale Inżynierii Środowiska, jako komórki wyodrębnionej w strukturze Wydziału IŚ odpowiedzialnej za prowadzenie spraw z zakresu rekultywacji i zagospodarowania gruntów w oparciu o przepisy ustawy *o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, wyjaśnił, że nieinformowanie właściwego OUG o zamiarze przeprowadzenia przedmiotowych kontroli było wynikiem jego niedopatrzenia.

(dowód: akta kontroli str. 307-309; 318-319; 326; 330; 340-342; 375-377; 386-387;464)

4. Działania Urzędu związane z likwidacją zagrożenia wynikającego z zapożarowania hałdy zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu były niewystarczające, a przez to nieskuteczne.

Prezydent na temat powyższego wyjaśnił, że od 2016 r. w ramach czynności zmierzających do ugaszenia płonącego zwałowiska przeprowadził: kontrolę terenu zapożarowania⁴⁷; wizję w terenie i poinformował o sytuacji Państwową Straż Pożarną oraz pełnomocnika ds. Bezpieczeństwa Miasta⁴⁸; poinformował o sytuacji na zwałowisku właścicieli działek, na których zlokalizowana jest hałda⁴⁹; rozpoczął procedury zamówienia publicznego w sprawie wykonania ekspertyzy i dokumentacji określającej stan oraz zasięg aktywności termicznej hałdy⁵⁰; odebrał wykonaną dokumentację⁵¹, a następnie przekazał ją KW S.A. z propozycją podjęcia współpracy⁵²; rozpoczął starania o uzyskanie tytułu prawnego do całości terenu objętego zapożarowaniem⁵³, co było warunkiem koniecznym do pozyskania środków zewnętrznych na gaszenie zwałowiska; ponownie przeprowadził wizję w terenie mającą na celu określenie dalszych kroków koniecznych do ugaszenia zapożarowania⁵⁴; zamówił aktualizację dokumentacji likwidacji zapożarowania hałdy⁵⁵; zorganizował spotkanie na terenie hałdy w celu ustalenia między innymi przebiegu kolektora ściekowego należącego do BPK⁵⁶; wystosował prośbę do BPK o przedstawienie podejmowanych działań mających na celu zabezpieczenie kolektora przed rozszczelnieniem⁵⁷; zorganizował spotkanie w celu uzgodnienia sposobu finansowania gaszenia zapożarowanej hałdy⁵⁸; odebrał zamówioną aktualizację

⁴⁷ 21 września 2016 r.

⁴⁸ 22 września 2016 r.

⁴⁹ 5 i 6 października 2016 r. (Ówczesną Kompanię Węglową S.A. oraz BPK).

⁵⁰ 5 października 2016 r.

⁵¹ 25 października 2016 r.

⁵² 28 października 2016 r.

⁵³ 3 listopada 2016 r.

⁵⁴ 21 kwietnia 2017 r.

⁵⁵ 23 maja 2017 r.

⁵⁶ 31 maja 2017 r.

⁵⁷ 8 czerwca 2017 r.

⁵⁸ 12 czerwca 2017 r.

dokumentacji technicznej na gaszenie zwałowiska wraz z kosztorysem⁵⁹. Ponadto, jak wyjaśnił Prezydent, równolegle do podejmowanych przez niego ww. czynności trzykrotnie występował do NFOŚiGW z wnioskiem o przyznanie środków finansowych na gaszenie zapożarowania, pomimo iż nie posiadał tytułu prawnego do wszystkich działek leżących pod hałdą niezbędnych do przeprowadzenia akcji jej wygaszania.

Odnosnie zabezpieczenia i możliwości przeznaczenia środków finansowych z budżetu miasta na likwidację istniejącego zapożarowania hałdy Prezydent wyjaśnił, że budżet Miasta na 2018 r. nie przewiduje dedykowanych środków na likwidację przedmiotowego zapożarowania, jednak, zgodnie z zapisami pkt 2a § 12 Uchwały⁶⁰ budżetowej miasta, ustalono rezerwę budżetu, na realizację zadań własnych z zakresu zarządzania kryzysowego, w związku, z czym, w momencie wystąpienia przesłanek uzasadniających uruchomienie tej rezerwy, nastąpi ich wydatkowanie.

(dowód: akta kontroli str. 859-921; 960-1013)

NIK odnosząc się do ww. wyjaśnień wskazuje, że ani – podawany jako przyczyna tego stanu - brak tytułów prawnych do działek, na których znajdowała się hałda, ani brak dedykowanych środków finansowych w budżecie Miasta na likwidację płonącej hałdy, nie może usprawiedliwiać zaniechań w podejmowaniu przez Gminę w ramach ustawowych zadań własnych skutecznych działań w celu ochrony środowiska. Zdaniem NIK, sytuacja związana z zapożarowaniem hałdy, a w szczególności skutki jakie mogą powstać w związku z uszkodzeniem kolektora ściekowego, wyczerpuje w chwili obecnej przesłanki do podjęcia w ramach realizacji zadań własnych gminy niezwłocznych działań w celu zniwelowania istniejących zagrożeń.

Ocena częściowa

Prezydent w okresie objętym kontrolą podejmował działania nadzorcze nad sposobem gospodarowania odpadami z wydobycia węgla kamiennego i zapewnieniem bezpieczeństwa zwałowisk pogórnich, jednak działania te były nierzetelne i niewystarczające. Wskutek zaniechania przeprowadzania kontroli w latach 2015 - 2016 nie korzystał on z przyznanego mu narzędzi nadzoru jakim jest kontrola zgodności rekultywacji i zagospodarowania gruntów z wydanymi decyzjami, o której mowa w art. 26 ust. 1 i art. 27 ust. 1 pkt 2 ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*. Ponadto w 2017 r. nie poinformował on właściwego terenowo Okręgowego Urzędu Górniczego o zamiarze przeprowadzenia kontroli wykonania obowiązku rekultywacji w terminie, co najmniej trzech dni przed zamierzoną kontrolą. Działania podejmowane wobec zapożarowanej hałdy, położonej przy ul. Magdaleny w Bytomiu nie zniwelowwały występującego zagrożenia dla środowiska. Nadto, w ramach prowadzonego postępowania administracyjnego dotyczącego wydania decyzji w sprawach rekultywacji i zagospodarowania obszarów zdegradowanych w wyniku prowadzonej działalności wydobywczej nie określono stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów przeznaczonych do rekultywacji, w sposób wskazany art. 28 ust. 5 ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*, tj. na podstawie dwóch odrębnych opinii rzeczoznawców.

2. Sposób zagospodarowania terenów składowania odpadów wydobywczych.

Opis stanu faktycznego

2.1. Na terenie Gminy na dzień kontroli NIK znajdowało się łącznie 12 składowisk odpadów z wydobycia węgla kamiennego o łącznej powierzchni ok. 175,38 ha,

⁵⁹ 16 czerwca 2017 r.

⁶⁰ LVIII/769/17 Rady Miejskiej w Bytomiu z dnia 27 grudnia 2017 r.

z czego na czterech z nich nie został zakończony proces rekultywacji⁶¹. Rekultywację sześciu⁶² z 12 terenów zakończono w latach 1999 – 2015. W stosunku do dwóch pozostałych terenów gromadzenia odpadów wydobywczych: Stożków przy Szybie Antonii przy ul. Dolnośląskiej - Prezydent wydał decyzję odmawiającą zatwierdzenia projektu technicznego rekultywacji, a w przypadku zwałowiska zlokalizowanego wzdłuż ul. Dolnośląskiej w dzielnicy Miechowice, Urząd – z uwagi na upływ czasu - nie posiadał danych dotyczących procesów rekultywacyjnych (zwałowisko to samoczynnie zostało zatrawione i zalesione).

Właścicielami działek na których zlokalizowano ww. składowiska byli: Skarb Państwa, Gmina Bytom, Spółka Bytomski Sport Polonia Bytom, Województwo Śląskie, Węglokoks Kraj Sp. z o.o., Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Bytomiu oraz osoby fizyczne.

(dowód: akta kontroli str. 24-26; 43-44; 59-62; 120; 388-420; 433-440;)

2.2. Spośród 12 składowisk odpadów wydobywczych, tylko jedno – teren hałdy nr 4 przy ul. Piłkarskiej – został uwzględniony w Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Bytomia na lata 2012 – 2015 z perspektywą lat 2016 – 2019⁶³, przy czym dla ww. obszaru, jak i pozostałych 11 nie określono kierunku zagospodarowania terenów zwałowisk. Określone w Programie dla ww. hałdy nr 4 przy ul. Piłkarskiej działania skupiały się wyłącznie na likwidacji zagrożenia związanego z zapożarowaniem przedmiotowego zwałowiska. Naczelnik Wydziału IŚ wyjaśnił, że w ww. Programie realizacja poszczególnych celów nie była planowana w tak szczegółowym zakresie, natomiast wyznaczono w nim cele, priorytety wraz z kierunkami działań w zakresie rewitalizacji i rekultywacji dla wszystkich zdegradowanych terenów⁶⁴.

(dowód: akta kontroli str. 467-474)

Miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego⁶⁵ objętych było siedem⁶⁶ z ww. 12 składowisk odpadów wydobywczych. Plany te określały docelowe

⁶¹(1) Teren zwału 9BP byłej kopalni „KWK Powstańców Śląskich” przy ul. Nowy Dwór dzielnice Stroszek – Dąbrowa Miejska; (2) Niecka poeksploatacyjna Nr 3A pomiędzy ul. Strzelców Bytomskich, a ul. Celną oraz na południe od ul. Węglowej w Bytomiu; (3) Zdegradowane tereny leśne pole F1 przy ul. Szyb Zachodni w Miechowicach; (4) Zwałowisko Staw nr 7 przy Szybie Barbara przy ul. Niemcewicza w Bytomiu.

⁶²(1) Teren zwału nr 4a przy ul. Hajdy w Bytomiu; (2) Teren dawnej hałdy nr 4 przy ul. Piłkarskiej w Bytomiu; (3) Hałda nr 1 przy ul. Wrocławskiej w Bytomiu; (4) Teren Szybów Rycerskich w Łagiewnikach; (5) Tereny na północ od ul. Brzezińskiej w Bytomiu tzw. „Trójkąt Bytomski”; oraz (6) tereny tzw. „Nowego Trójkąta Bytomskiego” również na północ od ul. Brzezińskiej.

⁶³ Przyjęto Uchwałą Rady Miejskiej Nr IX/94/13 z dnia 28 stycznia 2013 r. W dalszej części Programu.

⁶⁴ Określono je w części I Programu, pkt 1.5 Wykorzystanie terenów przemysłowych w równoważeniu rozwoju miasta oraz w części II dotyczącej Ochrony zasobów naturalnych w szczególności w pkt 2.2. – Ochrona gleb i powierzchni ziemi – wykorzystanie rozwoju miasta dla przywracania powierzchni biologicznie czynnych oraz dla radykalnego ograniczania arealów gruntów zdewastowanych, w który zakłada propagowanie gospodarczego wykorzystania nagromadzonych odpadów pogórnictwa i pohnitniczych poprzez ich rozbiórkę.

⁶⁵ W dalszej części MPZP.

⁶⁶ 1) Teren zwału nr 4a przy ul. Hajdy – MPZP obszaru położonego w rejonie węzła planowanej autostrady A1, zwany planem „Dąbrowa Miejska” (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr XVII/218/11 z dnia 28 września 2011 r.); 2) Teren zwału 9BP byłej „KWK Powstańców Śląskich” przy ul. Nowy Dwór – Stroszek – Dąbrowa Miejska- północna część terenu znajduje się w obrębie MPZP w rejonie węzła planowanej autostrady A1, zwanego planem „Dąbrowa Miejska” (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr XVII/218/11 z dnia 28 września 2011 r.), południowa część terenu znajduje się w obrębie MPZP położonego w rejonie ul. Dworskiej i Strzelców Bytomskich, zwanego planem „Dworska – Zachód” (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr XVII/217/11 z dnia 28 września 2011 r.); 3) Dawna hałda nr 4 przy ul. Piłkarskiej – niewielki, wschodni fragment terenu objęty jest MPZP śródmieścia Bytomia „Plan Rewitalizacji i Rozwoju Śródmieścia (ReRoŚ)” (Uchwała Rady Miejskiej Bytomia nr XXIX/458/2004 z dnia 25 sierpnia 2004 r.). Pozostała część hałdy położona jest na obszarach nieobjętych MPZP. 4) Stożki przy Szybie Antonii przy ul. Dolnośląskiej (obecnie ul. Jana Nowaka Jeziorańskiego) – obszar znajduje się w MPZP części obszaru dzielnicy Karb w Bytomiu (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr IX/129/15 z dnia 27 maja 2015 r. zmieniona uchwałą Rady Miejskiej w Bytomiu nr XLIII/523/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r.); 5) Zwałowisko Staw Nr 7 przy Szybie Barbara ul. Niemcewicza znajduje się na obszarze objętym MPZP części obszaru dzielnicy Bobrek (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr XI/119/12 z dnia 25 lutego 2013 r.) – niewielki, północny fragment terenu zwałowiska położony jest na terenach nieobjętych MPZP; 6) Teren Szybów Rycerskich w Łagiewnikach ujęty jest w dwóch MPZP: „Szombierki-Południe” oraz „Łagiewniki-Zachód” (przyjętych przez Radę Miejską w Bytomiu odpowiednio uchwałami nr: XXXVI/485/12 z dnia 30 lipca 2012 r. oraz XXI/286/11 z dnia 28 grudnia 2011 r.); 7) Zwałowisko wzdłuż ul. Dolnośląskiej w Miechowicach (obecnie ul. Jana Nowaka Jeziorańskiego) – większa – południowa część terenu objęta jest MPZP części obszaru dzielnicy Karb (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr IX/129/15 z dnia 27 maja 2015 r. zmieniona uchwałą Rady Miejskiej w Bytomiu nr XLIII/523/17 z dnia 24 kwietnia 2017 r.). Północno - zachodnia część terenów objęta jest MPZP sporządzonym dla południowej części dzielnicy Miechowice w Bytomiu (Uchwałą Rady Miejskiej w Bytomiu nr XVII/216/11 z dnia 28 września 2011 r.). Północno-wschodnia część objęta jest MPZP dla terenu „Starych Miechowic” (Uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu nr VIII/87/11 23 lutego 2011 r.).

przeznaczenie terenów i nie zawierały zapisów dot. wprost rozbiórek zwałowisk celem pozyskania terenów pod przyszłe zagospodarowanie, jak również nie odnosiły się do szczegółów technicznych realizacji inwestycji. W dniu uchwalania planów część wskazanych terenów była zagospodarowana zgodnie z planem, część natomiast była w trakcie prowadzonych, a rozpoczętych wcześniej prac. Naczelnik Wydziału Architektury Urzędu wyjaśniła, że dla terenów nieobjętych do chwili obecnej MPZP, nie ma obowiązku ich sporządzania, a zdegradowane tereny, takie jak: pole F1 przy ul. Szyb Zachodni w Miechowicach, hałda nr 1 przy ul. Wrocławskiej, niecka poeksploatacyjna Nr 3a pomiędzy ul. Strzelców Bytomskich a ul. Celną oraz na południe od ul. Węglowej⁶⁷, środkowa część zwału nr 9BP byłej „KWK Powstańców Śląskich” przy ul. Nowy Dwór – Stroszek – Dąbrowa Miejska znajdują się w większości lub w całości poza terenami górnictwami.

(dowód: akta kontroli str. 484-554)

Aktualnie wydobywanie węgla kamiennego na terenie Miasta prowadzone jest na podstawie koncesji⁶⁸ wydanych przez Ministra Środowiska w latach 1999 – 2017 dla ZG EKO-PLUS Sp. z o.o. oraz Węglokoks Kraj Sp. z o.o. Odpady wydobywcze, z wydobywania prowadzonego przez Węglokoks Kraj Sp. z o.o. były wykorzystywane do niwelacji terenów zdegradowanych działalnością górnictwami⁶⁹ w oparciu o zatwierdzone przez Prezydenta Miasta Bytomia dokumentacje techniczne oraz były przekazywane do odzysku firmom obcym⁷⁰. Odpady wydobywcze⁷¹ z eksploatacji prowadzonej przez ZG EKO-PLUS⁷², zgodnie z decyzją⁷³ Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 18 lipca 2012 r., miały być⁷⁴ wykorzystywane, jako składnik podsadzki samozestalającej (hydraulicznej), do doszczelniania zrobów, powstających w wyniku eksploatacji prowadzonej w systemie z zawałem stropu, do profilaktyki przeciwpożarowej i budowy korków izolacyjnych oraz do likwidacji zbędnych wyrobisk.

(dowód: akta kontroli str. 43-44; 100-101; 103-104; 106-107; 441-460; 785; 796-797; 804-805)

2.3. Pierwsza z badanych w ramach niniejszej kontroli decyzji w sprawie rekultywacji i zagospodarowania gruntów, wydana przez Prezydenta 21 lipca 2015 r. dla SRK S.A. Oddział KWK „Centrum”⁷⁵, jako następcy prawnego Kompanii Węglowej S.A. Oddział KWK „Bobrek – Centrum”, dotyczyła akceptacji proponowanego kierunku budowlanego rekultywacji fragmentu niecki poeksploatacyjnej 3A, nieobjętej MPZP, zlokalizowanej na dwóch działkach⁷⁶ pomiędzy ul. Wrocławską i na wschód od ul. Celnej w Bytomiu, w części „Śródmieście-Zachód”. Zaproponowany

Północny fragment terenów Zwałowiska znajduje się MPZP opracowanego dla terenu położonego przy ul. Hutniczej w Bytomiu (Uchwała Rady Miejskiej nr XXXVIII/481/17 z dnia 27 lutego 2017 r.).

⁶⁷ Obejmująca część dzielnicy „Śródmieście” w Bytomiu.

⁶⁸ 1) Koncesja nr 38/99 z dnia 1 września 1999 r. wydana dla ZG „Bytom III”; 2) Koncesja Nr 1/2013 z dnia 7 marca 2013 r. wydana dla Kompanii Węglowej S.A.; 3) Koncesja Nr 2/2015 z dnia 16 kwietnia 2015 r. wydana dla ZG „EKO-PLUS” Sp. z o.o.; 4) Koncesja Nr 4/2017 z dnia 6 kwietnia 2017 r. wydana dla Węglokoks Kraj Sp. z o.o. z siedzibą w Piekarach Śląskich.

⁶⁹ Na terenie niecki poeksploatacyjnej nr 3A w Bytomiu w rejonie ul. Celnej. Decyzja Prezydenta Miasta Bytomia Nr ZES.6124.1.2013 z dnia 21 lipca 2015 r.

⁷⁰ „Program gospodarki odpadami wydobywczymi dla Węglokoks kraj Sp. z o.o. KWK „Bobrek-Piekary” Ruch „Bobrek” w Bytomiu. Aktualizacja Programu z lutego 2017 r. przez Węglokoks Kraj.

⁷¹ O symbolu 010102 – wytwarzane w wyniku robót przygotowawczych i udostępniających na dole kopalni.

⁷² ZG EKO-PLUS posiadał n.w. decyzje administracyjne dotyczące wytwarzania i przetwarzania odpadów oraz gospodarowania odpadami wydobywczymi: Decyzja Prezydenta Miasta Bytomia znak ZEO.6221.2.2014 z dnia 11 sierpnia 2014 r. udzielająca pozwolenia na wytwarzanie odpadów wraz z zezwoleniem na przetwarzanie odpadów; Decyzja Prezydenta Miasta Bytomia z dnia 28 października 2015 r. znak ZEO.6221.2.2014 zmieniająca decyzję z 11 sierpnia 2014 r. oraz dwie decyzje Marszałka Województwa Śląskiego Nr 2014/OS/12 z dnia 18 lipca 2012 r. i OS.GO.7221.0053.2015 z dnia 14 września 2015 r., którymi Marszałek odpowiednio zatwierdził program gospodarowania odpadami wydobywczymi oraz udzielił pozwolenia na wytwarzanie odpadów.

⁷³ Decyzja Nr 2014/OS/2012.

⁷⁴ W okresie obowiązywania planu ruchu ZG Eko-Plus na okres od 1 lipca 2016 r. do 31 grudnia 2018 r.

⁷⁵ Z siedzibą w Bytomiu przy ul. Łużyckiej 7

⁷⁶ Nr 1483/89 i 1487/89, a obecnie odpowiednio 2914/89 i 2923/89.

w projekcie technicznym⁷⁷ sposób rekultywacji z wykorzystaniem odpadów wydobywczych był zgodny z przeznaczeniem tych terenów w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bytom⁷⁸, gdzie przedmiotowe tereny oznaczono, jako przemysłowe, z możliwością ich późniejszego przeznaczenia pod działalność usługowo-techniczną, komunikacyjną, zabudowę komercyjną lub z przeznaczeniem na parki lub tereny rekreacji i wypoczynku.

W drugiej z badanych decyzji kierunek rekultywacji nie został określony, gdyż zobowiązywała ona Gminę Bytom do likwidacji zapożarowania składowiska odpadów wydobywczych pn. „Zwał nr 4a” w rejonie potoku Szarlejka, którego rekultywacja poprzez „zazielenianie trawami bez drzewostanu, została uznana za zakończoną w maju 2007 r.⁷⁹ Obszar „Zwału nr 4a” był objęty MPZP zwanym „Dąbrowa Miejska” i przyjętym Uchwałą Rady Miasta Nr XVII/218/11 w dniu 28 września 2011 r. Zgodnie z zapisami w/w dokumentu, wiodące przeznaczenie terenu „Zwału nr 4a” to: tereny zieleni nieurządzonej i izolacyjnej oraz teren wód płynących (niewielki fragment).

(dowód: akta kontroli str. 24; 45; 63-64; 300-301;486-487; 496; 578-584; 641-642; 669)

2.4. Założenia i wytyczne związane z procesami rewitalizacji terenów zdegradowanych działalnością górnictwem i przywracaniem ich do obrotu społecznego Gmina zamieściła w przyjętej Uchwałą Rady Miejskiej w 2014 r. „Strategii Rozwoju Miasta. Bytom2020+”⁸⁰, w której dla terenów zdegradowanych określono kierunek priorytetowy pn. „Przekształcenie terenów przemysłowych w tereny użyteczności publicznej o wysokiej wartości przyrodniczej”. Naczelnik Wydziału IS wyjaśnił, że w okresie objętym kontrolą, jak również w latach wcześniejszych, w oparciu o m.in. art. 18 ustawy o *samorządzie gminnym*, w Bytomiu opracowano inne dokumenty stanowiące programy gospodarcze, będące podstawą do działań zmierzających do przywracania terenów zdegradowanych do obrotu społeczno-gospodarczego, tj. „Plan Rewitalizacji i Rozwoju Śródmieścia” (ReRoś), „Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla miasta Bytomia na lata 2012 – 2015 z perspektywą na lata 2016 – 2019”, „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bytom”, „Gminny Program Rewitalizacji. Bytom 2020+”. Niemniej, jak dalej wyjaśnił Naczelnik, na terenach zwałowisk odpadów wydobywczych, do chwili obecnej, poza bieżącą ich rekultywacją na podstawie ustawy o *ochronie gruntów rolnych i leśnych*, gdzie kierunek rekultywacji wskazuje na przeznaczenie inwestycyjne terenów, nie prowadzono działań rekultywacyjnych zmierzających do przywrócenia tych terenów do obrotu społeczno-gospodarczego w określonym kierunku. Powodem tego stanu rzeczy jest, bowiem historyczne tło gromadzenia odpadów wydobywczych na terenie Miasta, które kształtowało, jako hałdy nadpoziomowe, bez perspektyw późniejszego ich wykorzystania, jako tereny przemysłowe, a rekultywacja, ukierunkowana była na ukształtowanie skarpu obsiewanych następnie trawą.

(dowód: akta kontroli str. 674-676; 691; 952-954)

2.5. W oparciu o przepisy art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o *rewitalizacji*⁸¹, Gmina Bytom wyznaczyła⁸² na swoim terenie obszary

⁷⁷ Projekt techniczny rekultywacji terenów zdegradowanych w obrębie niecki poeksploatacyjnej 3A w Bytomiu, z grudnia 2009 r. PUPH „PROGEO” Spółka z o.o. w Katowicach.

⁷⁸ Uchwały Rady Miejskiej w Bytomiu Nr: XXVI/460/00 z dnia 25 października 2000 r., XVI/204/2011 z 24 sierpnia 2011 r., C/120/13 z 25 lutego 2013 r. oraz XXXVIII/485/17 z 27 lutego 2017 r. – w dalszej części *SUIKZP*.

⁷⁹ Decyzja Prezydenta Miasta Bytomia Nr AGG.6064/3/07 z dnia 7 maja 2007 r. wydana z wniosku Bytomskiej Spółki Restrukturyzacji Kopalni Sp. z o.o. Zakład Kopalnia Węgla Kamiennego „Powstańców Śląskich – Bytom I” w Bytomiu, będącej prawnym następcą KWK „Powstańców Śląskich” w Bytomiu.

⁸⁰ Uchwała Rady Miejskiej nr XXXVII/501/14 z dnia 22 września 2014 r.

⁸¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 1023, ze zm. W dalszej części *Ustawa o rewitalizacji*.

zdegradowane oraz obszary rewitalizacji⁸³. Jak wyjaśnił Naczelnik Wydziału IS, obszar rewitalizacji obejmuje sześć podobszarów zamieszkałych i dziewięć podobszarów niezamieszkałych, w większości przemysłowych, w tym pięć obszarów pogórnicznych⁸⁴.

(dowód: akta kontroli str. 672-674)

Ocena cząstkowa

Prezydent w sposób prawidłowy realizował zadania dotyczące kształtowania polityki przestrzennej miasta mające na celu przywracanie terenów zdegradowanych do obrotu społeczno-gospodarczego. W prawidłowy sposób realizował również zadania wynikające z ustawy o rewitalizacji, wyznaczając na obszarze miasta tereny, które tych działań wymagają na skutek działalności przemysłowej.

IV. Uwagi i wnioski

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁸⁵, zwraca uwagę na obowiązek:

1. Zapewnienia, przy wydawaniu decyzji w sprawach rekultywacji i zagospodarowania gruntów, dwóch opinii rzeczoznawców, o których mowa w art. 28 ust. 5 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz określania – na ich podstawie – w treści decyzji stopnia ograniczenia lub utraty wartości użytkowej gruntów, o którym mowa w art. 22 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.
2. Przeprowadzania co najmniej raz w roku kontroli wykonania obowiązku rekultywacji gruntów, o której mowa w art. 27 ust. 3 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.
3. Informowania właściwego terenowo Okręgowego Urzędu Górniczego o zamiarze przeprowadzenia kontroli wykonania obowiązku rekultywacji w terminie co najmniej trzech dni przed zamierzoną kontrolą, zgodnie z wymogiem określonym w art. 27 ust 4 lit a ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Wnioski
pokontrolne

Jednocześnie Najwyższa Izba Kontroli wnosi o podjęcie niezwłocznych i skutecznych działań mających na celu likwidację zagrożenia wynikającego z zaporowania hałdy zlokalizowanej przy ul. Magdaleny w Bytomiu.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach.

⁸² Uchwała Rady Miejskiej Bytomia nr XXIII/300/16 z dnia 29 marca 2016 r.

⁸³ Gminny Program Rewitalizacji Bytom 2020+. Uchwała Rady Miejskiej Bytomia nr XXXVIII/487/17 z dnia 27 lutego 2017 r.

⁸⁴ 1) Podobszar nr 24 – teren dawnej KWK Rozbark, 2) Podobszar 25 – teren dawnej KWK Szombierki, 3) Podobszar 26 – teren dawnej Huty Zygmunt, 4) Podobszar 27 – teren KWK Centrum oraz 5) Podobszar 28 – teren inwestycyjny – Bytom Miechowice.

⁸⁵ Dz. U. z 2017 r. poz. 524, ze zm., w dalszej części ustawa o NIK.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o *NIK* proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Katowice, dnia 28 czerwca 2018 r.

**Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach**

**Kontroler nadzorujący
Aleksander Górniak
Gł. specjalista kontroli państwowej**

.....